

Krisis

Tijdschrift voor actuele filosofie

MENNO HURENKAMP

LINKS IS VERWARDER DAN RECHTS

Krisis, 2010, Issue 2

www.krisis.eu

Het sociale onderzoek in Nederland heeft nanotechnologische-nucleaire eigenschappen. We zoeken alles tot op het allerkleinste niveau uit, en de dreigende ontploffing is zelden ver weg. Aan Wilders is vermoedelijk al meer analytische aandacht gegeven dan aan, zeg, Joop den Uyl of Hendrik Colijn. Draagt de sociale wetenschap, met haar vanouds ietwat progressieve voorkeuren, niet tegen wil en dank bij aan de prominentie van de man, door geen centimeter van hem onderbelicht te willen laten? Als Wilders een ‘troostend verhaal’ heeft, wat is daar dan toch ingewikkeld aan om te begrijpen? Het is fijn als iemand zegt dat jouw rotleven niet jouw schuld is. En het klinkt natuurlijk op het eerste gezicht raar, een racist die voor het homohuwelijk is, maar uiteindelijk is dat homohuwelijk ook maar een product van eigen bodem.

Mensen, ook Nederlanders, hebben een venijnige kant. En sommigen van hen laten die venijnige kant zien in het stemhokje. Zeker als iemand zijn verhaal smakelijk kan vertellen. Wat moet daar toch telkens weer aan verklaard of begrepen worden? Waarom zou de afkeer van de islam ooit

verdwijnen, als ook antisemitisme nog springlevend is, en niet alleen onder boze Amsterdammertjes uit West? In plaats van handenwringend te constateren dat Wilders hele bevolkingsgroepen tegelijk verdacht maakt, lijkt het meer voor de hand te liggen te constateren dat dat is wat mensen doen: andere mensen het leven zuur maken. Niet altijd, en niet overal. Maar ze doen het wel. Wilders’ ideeën zijn tamelijk fout, maar de grondverklaring is dat mensen bij vlagen tamelijk fout zijn. Het is van meer dan een beetje belang om die neiging op de radar te houden, maar voorpaginanieuws hoeft het niet te zijn.

Een serieuzere zaak dan verklaren waarom mensen foute leiders aanhangen, lijkt me de kwestie of je je daarbij neer moet leggen. Het zal eerder een taak voor historici dan voor filosofen of sociologen zijn, maar de vraag dringt zich steeds sterker op waarom de potentiële tegenstanders van de cultureelconservatieven liever nerveus door elkaar dribbelen dan terugslaan. Aan de rechterkant van het politieke spectrum is er al een decennium een hoop dynamiek. De christelijke partijen fuseerden, de LPF kwam en ging, Verdonk en Wilders splitsten zich met wisselend succes af van de VVD. Men heeft daar dondersgoed door dat het electoraat verandert. Individuen en organisaties trekken daar hun conclusies uit.

Aan de linkerkant keuvelen de gevestigde partijen rustig verder. Af en toe eens een nieuw partijprogramma, of een nieuwe leider, dan weer eens een waarschuwend pamflet en verder stilzitten als men je scheert. De vorming van GroenLinks was de laatste serieuze beweging aan de linkerkant van het partijpolitieke front. En dat is meer dan twintig jaar geleden! Nog steeds lijkt de hoop te bestaan dat die vervelende cultureelconservatieve meute wel weer eens tot inkeer komt – en dat er nog tijd genoeg is voor de SP om groter te worden dan de PvdA; voor GroenLinks om in de regering te raken; voor de PvdA om eindelijk Den Uyl II te beginnen; voor D66 om, tja, de rechtstreeks gekozen burgemeester in de wet te krijgen.

Dat lijkt me ijdele hoop. De ongelukkige situatie dat Wilders mogelijk via het steunen van een minderheidskabinet wel maatschappelijk succes mag oogsten en geen politieke schade hoeft op te lopen is niet de schuld van een langzaam maar zeker genazificeerde bevolking. Eén ongelukkig mediaoptreden door Job Cohen minder en de PvdA was groter geweest

dan de VVD. Het had allicht een regering van een andere kleur opgeleverd. Of de toekomst er dan heel anders zou hebben uitgezien is nog maar de vraag. De bezuinigingen op de publieke omroep en ontwikkelingssamenwerking zouden wel wat lager zijn, maar de sociale zekerheid en de gezondheidszorg zouden evengoed klappen krijgen. Waar het om gaat is dat de retorische agressie van Wilders richting de islam even hard of harder geklonken zou hebben, en hij vermoedelijk bij de volgende verkiezingen nog net wat groter uit de bus was gekomen. Niet omdat zijn kiezers allemaal bruinhemden zijn, wel omdat hij het zo mooi kan zeggen.

De kracht van Wilders bestaat voor een groot deel uit de zwakte van zijn tegenstander. Hij lijkt zich op te offeren in plaats van een baantje na te jagen, en doet in niets denken aan de in de ogen van kiezers vaak zo vermolmden structuren waar de linkse politici uit voortkomen en waar ze voor zeggen te strijden. Of dat allemaal klopt is maar beperkt relevant. Vroeg of laat moet men aan de linkerkant tot het inzicht komen dat de veranderende samenstelling van het electoraat en de veranderende organisatie van de maatschappij om nieuwe antwoorden vragen. Niet omdat 'nieuw' goed is, maar omdat politieke partijen soms wel 'traditioneel' lijken, maar in feite een levensduur van hooguit enkele decennia hebben. Misschien is het tijd voor één progressieve volkspartij, misschien voor een groene partij en een rode partij, misschien voor een bestuurlijke en een oppositiepartij, misschien voor een werknemers- en een vrijdenkerspartij. Hoe dan ook is het tijd voor het herleven van de mythe dat ook progressieve politici het voor het land doen, in plaats van voor zichzelf. Er moeten offers gebracht, risico's gelopen – zoals Fortuyn, Wilders, Verdonk dat deden.

Het gebrek aan dynamiek is niet zinvol tot één oorzaak terug te brengen. Nadat de linkse partijen na 1989 allemaal wat naar het midden waren opgeschoven, leek verdere aanpassing van program of partij niet echt nodig. De jaren negentig bleken immers een liberaal tijdperk, en niet alleen in Nederland maar op veel plekken regeerde 'centrumlinks'. Maar de herverdeling via 'werk, werk, werk' en de acceleratie van de emancipatie via thema's als euthanasie en homohuwelijk kwamen weliswaar volledig tegemoet aan de wensen van een ruime meerderheid van de bevolking, het liberale programma negeerde tegelijkertijd de langzaam maar zeker

groeïende culturele spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen. Men deed wat de kiezers wilden, alleen niet álles. En op die lacune sprongen verschillende slimme politieke ondernemers snel in: 'links voor onszelf, rechts voor de rest'. Dat was voor de mensen op links verwarrend en dat is het eigenlijk nog steeds.

Min of meer tegelijkertijd leken belangrijke internationale instituties onder hun gewicht te bezwijken. De oorlog tegen het terrorisme werd niet door de VN maar door Amerika gevoerd, en de federatie Europa was voor de gemiddelde burger niet langer een doel aan de horizon, maar hooguit een doelwit. Links, logischerwijs verknocht aan instituties en het opschalen van grote vraagstukken, wist zich ook hier niet goed een houding in te geven. En tot overmaat van ramp begon rechts ook de verlichting te claimen.

Het constant zoeken naar antwoorden op min of meer culturele vragen, op kwesties die allemaal op de een of andere manier draaiden om de natie staat, om de nationale cultuur, ontnam de andere 'projecten' – herziening van de verzorgingstaat via meer zelfredzaamheid of betere zorgzaamheid; aanpassing van de publieke sector via de markt of via de politiek – veel van hun onderscheidend vermogen. 'Fijn dat je de vuilniswagens niet gaat privatiseren, maar hoe zit het die moskee om de hoek?' Die verwarring maakte het te bedreigend om eens de koppen bij elkaar te steken of deze 'rechtse golf' niet wat eenvormiger tegemoetgetreden zou moeten worden. Want echt hoog leek de nood zelden, omdat voor SP en GroenLinks altijd 'de grote sprong voorwaarts' leek te gloren, en omdat voor PvdA en D66 de regering altijd dichtbij was.

Het is inmiddels een mooie traditie dat oproepen voor een brede progressieve volkspartij van de linkerkant van de PvdA komen, en dat de andere partijen daar op verzoek van de media ietwat knorrig op reageren. Maar nu SP en D66 weer voor jaren over hun hoogtepunt heen zijn en GroenLinks wéét dat de achterban hooguit tien zetels waard is, zou die houding makkelijk kunnen veranderen. Het mooiste en verstandigst zou het zijn wanneer de vier clubs één nieuwe partij begonnen, waarna onvermijdelijk binnen een jaar of wat een deel zich weer afscheidt. Van tevoren al vaststellen of de scheidslijnen binnen links 'groen' versus 'rood'

moet zijn of ‘drs.’ versus ‘Opel’, of ‘radicaal’ versus ‘gematigd’ is niet zo interessant, want binnen een politieke partij hangt nu eenmaal veel af van persoonlijke dynamiek en niet van theoretische exercities over de samenstelling van het electoraat. Wat nodig is, is een frisgewassen aanvoerder, een programma van een paar A4’tjes en vooral een riante afvloeiingsregeling voor alle mensen die al hun hele leven voor een partij hebben gewerkt en zich geen ander kader kunnen voorstellen.

Van meer belang dan je rechtstreeks tégenover de cultureel-conservatieven te positioneren, is het om een verhaal te hebben dat stevig in de eigen tradities staat. Als iets de afgelopen eeuw bereikt is, dan is het dat het sociale leven met vallen en opstaan zó georganiseerd is dat huisvesting, scholing, baan zekerheid, rechtszekerheid en inspraak voor nagenoeg iedereen bereikbaar werd. Waarom zou het recht om als immigrant een plek te verdienen in dat ‘zachte’ of ‘Europese’ model niet gewoon een mooi recht zijn? Waarom zou het kapitalisme niet langs nieuwe wegen beteugeld kunnen worden, wanneer IMF en deregulering iedereen zichtbaar ongelukkig maken? Waarom zou duurzame welvaart niet dezelfde trots kunnen opwekken als ooit, na veel offers, de consumptiewelvaart deed? Jazeker, links geeft ook om de nationale cultuur, en om precies te zijn de eeuwenoude cultuur van organisatie, van verschillen en van herverdeling.

Het is niet te doen om nieuwe instituties te verzinnen om mensen als Wilders het hoofd te bieden, laat staan een nieuwe ideologie (God verhoede). Het gaat om het creëren van een situatie waarin je geloofwaardig een alternatief, beter verhaal aan kunt reiken, een nieuw platform. Hoeveel meer kwetsuren zullen de linkse partijen willen oplopen voordat hun leiders over hun eigen schaduw heen springen? We kunnen er alleen maar naar gissen. Het alternatief is vermoedelijk, zoals de christendemocraten en de marktliberalen schoorvoetend moeten toegeven, dat de tweede helft van de twintigste eeuw een sociaaldemocratische helft was en dat ‘links’ over de eerste helft van de eenentwintigste eeuw zal moeten toegeven dat het een ‘rechtse’ helft zal worden. Hoe dan ook zal het kunnen weerstaan van Wilders de drang om hem te begrijpen danig doen afnemen.

Menno Hurenkamp (1971) pendelt tussen Moskou en Amsterdam en is reizend politicoloog en journalist.

© De Creative Commons Licentie is van toepassing op dit artikel (Naamsvermelding-Niet-commercieel 3.0). Zie <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/nl> voor meer informatie.